

ENW'R PWYLLGOR CRAFFU	Pwyllgor Craffu Gwasanaethau
DYDDIAD Y CYFARFOD	12 Chwefror 2015
TEITL YR EITEM	Diweddariad Rhaglen Trefniadaeth Ysgolion
AELOD CABINET	Y Cynghorydd Gareth Thomas

1. CEFNDIR A CHYD-DESTUN

1.1. Mabwysiadwyd strategaeth 'Addysg Gynradd o'r Ansawdd Gorau i Blant Gwynedd' yn ddiwrthwynebiad gan y Cyngor Ebrill 2009. Gweledigaeth y strategaeth yw i "Gynnig addysg o'r ansawdd uchaf posibl fydd yn rhoi'r profiadau, y sgiliau a'r hyder i blant y sir a'u galluogi i ddatblygu i fod yn ddinasyddion dwyieithog llwyddiannus a chyflawn" ac amcanion y strategaeth yw:

- Cynnig y profiadau a'r cyfleoedd gorau posibl i blant y Sir drwy sicrhau **dosbarthiadau o faint addas** ac **arweinyddiaeth o ansawdd uchel** yn ein hysgolion;
- Anelu i **hyrwyddo a chryfhau'r iaith Gymraeg** - fel cyfrwng addysgol a chymdeithasol - wrth roi cynigion newydd yn eu lle ar gyfer addysg gynradd y Sir;
- Ymateb i anghenion a chyfleon yn y gyfundrefn addysg gynradd bresennol drwy **fod yn rhagweithiol a chreadigol**, gan weithio ar y cyd gydag eraill tuag at **gynllun hir dymor** fydd yn gynaliadwy ac ymarferol;
- Gwneud y **defnydd gorau o'r adnoddau sydd ar gael** – yn ddynol, technolegol, ariannol – fel bod plant yn cael y budd mwyaf o wariant y Sir ar addysg;
- **Creu amgylchedd dysgu o'r radd flaenaf i blant ac athrawon y Sir** drwy wella cyfleusterau ac adeiladau;
- Datblygu ein hysgolion i fod yn **sefydliadau sy'n ganolbwynt i weithgareddau cymunedol**.

1.2. Penderfynodd y Cabinet ar 'Gynllun Blaenoriaethau – Maes Trefniadaeth Addysg' yn ei gyfarfod ar 9 Hydref 2012 oedd yn gosod rhaglen waith penodol yn seiliedig ar y strategaeth.

1.3. Rhannau creiddiol o'r gwaith a wneir ydyw;

- Gwneud gwaith cefndirol a datblygu modelau darparu addysg,
- Sicrhau cwblhau'r prosesau statudol perthnasol trwy ymgysylltu ac ymgynghori, a
- Denu adnoddau cyfalaf wrth greu achosion busnes a chyfraniadau gan y Llywodraeth.

Y gobaith ydyw yn unol â'r strategaeth, creu cyfundrefn addysg gadarn, gynaliadwy trwy cael y math a'r nifer addas o ysgolion yn y manau priodol er mwyn cynnal a gwella safonau nawr i'r dyfodol.

2. Y RHAGLEN HYD YMA

2.1. Mae'r rhaglen trefniadaeth ysgolion yn un o'r rhaglenni o newid mwyaf sydd gan Gyngor Gwynedd – dyma grynodeb o'r hyn wnaethpwyd hyd yma:

- Buddsoddiad gwerth **£18 miliwn** wedi ei wneud yn barod i wella amgylchedd dysgu
- 900 o ddisgyblion cynradd wedi elwa o'r buddsoddiad
- **Dros £430,000 o arbedion refeniw blynyddol wedi eu cyflawni eisoes**
- Cau Ysgol Rhydyclafdy Ebrill 2009
- Cau Ysgol Llawr y Betws Awst 2009
- Cau Ysgol Croesor Awst 2009
- Cau Ysgol Abergynolwyn Mawrth 2011

- Adeilad newydd i Ysgol Yr Hendre Medi 2012 gyda buddsoddiad o **£9.326 miliwn**
- Ffedereiddio Ysgolion Glanadda a Coedmawr, Bangor, Medi 2012
- Ymestyn oed mynediad Ysgol Penybryn, Tywyn i dderbyn disgyblion 3 oed yn Medi 2012
- Ffedereiddio Ysgolion Pennal a Dyffryn Dulas (Corris) Medi 2012
- Cau Ysgol Coed Menai, Bangor yn Rhagfyr 2012
- Uwchraddio Ffederasiwn Ysgolion Pennal a Dyffryn Dulas gyda buddsoddiad o **£990,000**
- Cau Ysgol Llidiardau Awst 2013
- Cau Ysgol Aberdyfi Awst 2013
- Uwchraddio Ysgol Penybryn, Tywyn gyda buddsoddiad o **£1.47 miliwn**
- Cau ysgolion Brynchrug, Llanegryn a Llwyngwrlil Medi 2013
- Agor Ysgol Craig y Deryn Medi 2013 yn dilyn buddsoddiad o **£5.42 miliwn**
- Cau Ysgol Parc Medi 2013
- Uwchraddio Ysgol OM Edwards gyda buddsoddiad o **£1 miliwn**

2.2 Er ei bod yn ddyddiau cynnar mewn rhai sefyllfaoedd, nodir rhai effeithiau addysgol o weithredu'r cynlluniau:

- **Arweinyddiaeth**
Mae problemau recriwtio Penaethiaid mewn rhai ardaloedd ac oherwydd hynny ansicrwydd ynglŷn ag arweinyddiaeth nifer o'r ysgolion. Arferai bod angen 8 Pennaeth cynradd yn nalgylch Tywyn, bellach, 3 Pennaeth sector cynradd sydd yn yr ardal – mae hyn wedi lleihau'r broblem recriwtio yn y dalgylch. Gan fod yr ysgolion yn fwy, mae'r Penaethiaid hyn yn cael mwy o amser di-gyswllt i arwain a rheoli eu hysgolion er mwyn gwella safonau a phrofiadau addysgol y disgyblion. Mae'r amgylchiadau Benaethiaid, yn yr ardaloedd dan sylw, i arwain a rheoli eu hysgolion llawer cryfach a sefydlog i'r dyfodol o wneud y newid. Mae nifer o bennaethiaid oedd yn dysgu rhan helaeth o'i hamser wedi ei leihau, sydd yn golygu fod mwy o gapasiti i arwain a rheoli ysgolion – ac i ganolbwyntio ar agweddau fel codi safonau.
- **Dosbarthiadau**
Yn yr ardaloedd ble mae ad-drefnu ysgolion wedi digwydd, bellach mae amrediad oedran a ddysgir mewn dosbarthiadau yn llawer llai i'r mwyafrif o ddisgyblion. Mae hyn yn golygu fod disgyblion yn cael eu haddysgu mewn grwpiau dysgu gyda chyfoedion o'r un oedran. Mae nifer sylweddol llai o dosbarthiadau yn cynnwys 4 blwyddyn oedran yn nalgylch Tywyn yn dilyn yr ad-drefnu. Mae hyn yn ei gwneud yn haws i athrawon fedru canolbwyntio ar wella safonau yn hytrach na cheisio sicrhau darpariaeth ar gyfer amrediad oedran eang.
- **Cynaliadwyedd**
Ble mae ad-drefnu wedi digwydd, mae sefyllfa'r gyfundrefn addysg yn fwy cynaliadwy a chadarn ar gyfer y dyfodol. Mae 10 sefydliad bychan wedi eu had-drefnu, a oedd oll yn derbyn arian ychwanegol drwy'r rhwyd-ddiogelu staffio. Mae ysgolion gwledig fel Ysgol Craig y Deryn ac OM Edwards yn ysgolion cadarn o ran nifer a fydd yn sicrhau darpariaeth addysg gynaliadwy ar gyfer eu hardaloedd i'r dyfodol. Mae'r ysgolion hyn yn rhai poblogaidd o ran dewis rhieni, ac yn gyffyrddus lawn o ran niferoedd. Mae ad-drefnu yn anelu i sicrhau y defnydd gorau posib o adnoddau a sicrhau darpariaeth gadarn i'r dyfodol.
- **Profiad y plentyn**
Gwnaed arolwg gyda disgyblion plant Ysgol Craig y Deryn er mwyn asesu argraffiadau'r disgyblion.

Yn yr arolwg gynhaliwyd ar y cyd gyda'r ysgol wedi'r tymor cyntaf o'r ddarpariaeth newydd, dyma'r prif ganfyddiadau o ran yr agweddau cadarnhaol ym marn y disgyblion;

- Ffrindiau newydd,
- Athrawon a staff caredig,
- Cyfrifiaduron a thechnoleg da,
- Bwyd da,

- Dosbarthiadau braf a

- Digon o le i chwarae.

Y materion oedd yn peru pryderon oedd nifer a lleoliadau'r toiledau ar y safle, a'r ffaith nad oedd y glaswellt wedi tyfu er mwyn iddynt gael chwarae arno.

- Amgylchedd Dysgu

Wrth ad-drefnu ysgolion gwelwyd cyfle i wneud buddsoddiadau cyfalaf i uwchraddio cyfleusterau ac adnoddau i sicrhau bod awyrgylch dysgu addas i ysgolion yn yr unfed ganrif ar hugain. Mae 4 ysgol wedi ei uwchraddio neu ei hadeiladu o'r newydd i gategori cyflwr A (y categori gorau) ac yn cwrdd â safonau ysgolion yr unfed ganrif ar hugain. Golyga hyn bod disgyblion a staff yr ysgolion yma gyda mynediad at yr adnoddau gorau posib, sydd yn ôl Estyn, yn gallu cael effaith *"fuddiol iawn ar ansawdd addysgu a morâl staff sy'n cael effaith gadarnhaol ar berfformiad disgyblion."*

- Safonau Addysg

Gan fod nifer o'r cynlluniau newydd ddod yn weithredol ym Medi 2013, does dim asesiadau ffurfiol wedi bod gan Estyn ar rai o'r sefydliadau newydd, neu ar eu newydd wedd. Ond, mae'r cyfuniad o ffactorau nodir yma yn golygu fod yr amgylchiadau yn llawer mwy ffafriol o ran gwella safonau na'r hyn oeddynt yn y gorffennol.

3. GWAITH AR Y GWEILL

3.1. Mae'r gwaith yn cael ei rheoli o fewn strwythur rheoli rhaglen PRINCE2 sydd yn golygu bod Byrddau Prosiect a Bwrdd Rhaglen yn cael ei gynnal i sicrhau bod y rhaglen yn cael ei arwain a'i rheoli'n llwyddiannus. Mae fforymau sydd yn sicrhau llais cynrychiolwyr lleol, ac hefyd Aelodau Lleol yn rhan o gyfundrefnau trafodaethau mewn ardaloedd neu ddalgylchoedd unigol.

3.2. Mae fframwaith statudol gyda gofynion prosesau statudol perthnasol yn unol â'r Ddeddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013 a Chod Trefniadaeth Ysgolion (006/2013). Golyga hyn bod gweithdrefnau a phrosesau statudol a phenodol iawn wrth ad-drefnu ysgolion.

3.3. Mae angen dilyn prosesau penodol i ddenu arian gan Lywodraeth Cymru, ac fel rhan o'r broses yma roedd angen i'r rhaglen yn ei chyfanrwydd gael ei hadolygu drwy broses gyfeirir fel *'Adolygiad Gateway'*. Adolygiad annibynnol yw hwn a drefnir gan y Llywodraeth o'r rhaglen trefniadaeth ysgolion fel modd o adolygu'r ffordd mae'r rhaglen drawsnewid hon yn cael ei gweithredu, a'r rhagolygon ar gyfer cyflawni.

3.4. Aseiad yr Adolygiad Gateway o raglen trefniadaeth ysgolion Cyngor Gwynedd oedd yr ail orau o bum categori, gan nodi:

"Canfu'r Tîm Adolygu bod y Rhaglen wedi gwneud cynnydd rhagorol tuag at gyflawni eu gweledigaeth ar gyfer ad-drefnu ysgolion yng Ngwynedd.

Mae cyflawni'n llwyddiannus ar y cam hwn yn ymddangos yn debygol oherwydd gweledigaeth glir, cefnogaeth wleidyddol da, cyfeiriad cryf a ddarperir gan yr Uwch Berchennog Cyfrifol (SRO) Iwan Trefor Jones, a brwdfrydedd tîm ymroddedig.

Mae'r Rhaglen wedi dangos ei bod yn barod ac yn gallu dysgu gwersi o brosiectau cynharach ac mae hyn wedi arwain at ymgysylltu ardderchog ac eang gyda rhanddeiliaid. Fodd bynnag, bydd angen sylw cyson i sicrhau nad yw risgiau yn troi'n faterion sylweddol sy'n bygwth cyflawni. Bydd angen ystyried pethau fel arweinyddiaeth, gwireddu buddion, sicrwydd rhaglen, amodau'r farchnad a throsglwyddo i fusnes fel arfer.

Mae momentwm da o gwmpas y rhaglen ar hyn o bryd, ac os caiff ei gynnal, bydd yn darparu sylfaen gadarn ar gyfer cyflawni.”

3.5. Mae cynlluniau sydd o fewn Rhaglen Ysgolion yr Unfed Ganrif ar Hugain yn cael eu cyflawni, ac mae amserlenni ffynonellau grant yn dynn iawn. Ar hyn o bryd mae gwaith yn cael ei wneud ar y prosiectau canlynol:

3.5.1. Sefydlu **Ysgol Bro Llifon** yn Groeslon - ysgol i agor Medi 2015 gyda buddsoddiad o ychydig o dan £5 miliwn

3.5.2. **Dalgylch Y Gader**, Dolgellau

- Cau 10 ysgol ac agor ysgol newydd ar 6 safle - model arloesol a heriol iawn
- Buddsoddiad gwerth £4.3 miliwn
- Arbediad refeniw gwerth £255,000
- Yn ddibynnol ar brosesau statudol a phenderfyniadau Cabinet, mae'n bwriad agor yr ysgol newydd ym Medi 2017

3.5.3. Cwblhau ad-drefnu yn **nalgylch Y Berwyn** - proses ymgynghori i'w chyflawni ac angen sicrhau buddsoddiad o fwy na £9 miliwn i sefydlu Campws Gydol Oes

3.5.4. Sefydlu **Ysgol Arbennig Meirion Dwyfor** - Ysgol Arbennig i 100 o ddisgyblion gyda darpariaeth breswyl i 6 o ddisgyblion i agor Medi 2016 gyda buddsoddiad o fwy na £12 miliwn

3.5.5. Adeiladu Adeilad Newydd ar gyfer **Ysgol Glancegin**, ym Maesgeirchen Bangor

- Buddsoddiad i gael adeilad newydd i'r ysgol dros £5 miliwn
- Anelu i gael yr ysgol yn barod erbyn Medi 2017

4. GWIREDDU'R RHAGLEN

4.1. Cymeradwyodd Llywodraeth Cymru gyllideb ar gyfer cynlluniau gwerth **£36miliwn** fel rhan o rhaglen ysgolion yr unfed ganrif a'r hugain. Mae'r arian yma wedi ei gymeradwyo mewn egwyddor ac er mwyn ei ddenu mae gofynion penodol gan Llywodraeth Cymru; mae angen cwblhau achosion busnes yn unol â threfn *'Five Case Business Model'* y Trysorlys. Mae hyn yn golygu creu Achos Amlinellol Strategol (SOC), Achos Busnes Amlinellol (OBC) ac Achos Busnes Terfynol (FBC) yn gysylltiedig â phob prosiect. Mae'r camau hyn yn fwy na llunio dogfennau, rhaid gweithio gyda cynrychiolwyr o'r llywodraeth i sicrhau dealltwriaeth o'r hyn geisir ei gyflawni a sicrhau fod dadleuon a gwybodaeth yn cael eu cyflwyno mewn ymateb i geisiadau neu unrhyw her a gyflwynir.

4.2. Mae'r datblygiadau cyfalaf hyn yn bwysig yn addysgol, ond hefyd, rhaid bod yn effro i'r cyfraniad a wneir i'r economi leol – a hynny mewn cyfnod anodd yn gyffredinol. Ar rai o'r prosiectau cyfalaf hyn mae'r gwariant uniongyrchol gan gyflenwyr lleol (o fewn 20 milltir) yn medru bod cymaint â 70% gyda chyfleon hefyd i fusnesau (siopau, llefydd bwyta ayb) fanteisio ar gyfle presenoldeb datblygiadau mor fawr. Yn ogystal, mae cyfle i greu prentisiaethau fel rhan o'r datblygiad, gwnaed hyn eisoes ar rai cynlluniau gwblhawyd eisoes.

4.3. Fel rhan o gynlluniau trefniadaeth ysgolion, gwirededwyd gwerth dros **£430,000 o arbedion refeniw parhaol** eisoes – ac mae'r cynlluniau sydd ar y gweill, ond eto i'w cyflawni (a nodir uchod) yn mynd i arwain at o leiaf **£345,000 o arbedion refeniw parhaol pellach**.

4.4. Mae tîm o 6 swydd o fewn strwythur yr uned sydd â chost presennol o £246,000. Mae'r swyddi yma yn amrywio fel bod y gallu, arbenigedd a phrofiadau i alluogi cwblhau agweddau o'r rhaglen, yn

cynnwys cwblhau'r prosesau statudol, yr achosion busnes a rheolaeth rhaglen. Comisiynir rolau arbenigol yn ôl yr angen i'r rhaglen trawsadrannol gorfforaethol yma.

4.5. Yn ychwanegol i'r gwaith yma, mae'r tîm yn cyfrannu tuag at waith eraill hefyd. Enghraifft benodol yw cwblhau gwaith o adolygu capasiti ysgolion y Sir. Wrth gwblhau'r gwaith yma galluogodd i'r Cyngor ymateb i'r her o leihau llyfudd gweigion rhoddwyd gan y Gweinidog Addysg ac atgyfnerthwyd gan Estyn pan arolygwyd yr Adran Addysg. Ymwelodd Estyn yn ddiweddar i gynnal ymarferiad ôl arolwg er mwyn monitro argymhelliad penodol i'r Sir ar leihau llyfudd gweigion. Casgliad cadarnhaol yr ymweliad yma gan Estyn oedd,- fod y Cyngor yn cwrdd â'r her "*i raddau helaeth*".

5. GWAITH I'R DYFODOL

5.1. Fel rhan o'r trafodaethau gan y Gweithgor sefydlwyd i adnabod arbedion £4.3m o gyllideb ysgolion, mae'r maes trefniadaeth wedi ei adnabod fel modd o gyfrannu tuag at yr her. Yn y flwyddyn ariannol 2014/15 roedd 21 o ysgolion yn y rhwyd diogelu, oedd yn derbyn dros £600,000 o gymorth ychwanegol. Rhagwelir bydd 23 o ysgolion yn y rhwyd diogelu yn y flwyddyn ariannol 2015/16 a'r tebygrwydd ydy na fydd yr ysgolion hyn yn cyfrannu tuag at y toriad sy'n digwydd i gyllidebau ysgolion eraill y Sir.

5.2. Cafwyd neges glir o'r Gweithgor fod angen cyflymu'r broses o ad-drefnu. Mae'r Gweithgor yn nodi fod cyfle i edrych ar gynlluniau ad-drefnu all gyfrannu tua £200,000 o arbedion pellach i'r dyfodol.

5.3. Felly, o ystyried yr hyn sydd eisoes wedi ei wireddu, y cynlluniau ar y gweill, a'r hyn nodwyd gan y Gweithgor, - mae hyn yn golygu fod y maes ad-drefnu yn ei gyfanrwydd yn mynd i arbed tua £1miliwn o arian refeniw blynyddol.

5.4. Yr awgrym yn hyn o beth yw y bydd angen sicrhau'r capasiti o fewn y maes yn y blynyddoedd nesaf i wireddu'r cynlluniau o newid i drefniadaeth ysgolion, er mwyn lleddfu toriadau i bob ysgol unigol yn y Sir.

5.5. Yn ogystal, mae'r Llywodraeth yn cychwyn ar waith cefndirol i gynllunio Band B – ffenestr gyllido nesaf Rhaglen Ysgolion yr Unfed Ganrif ar Hugain yn y cyfnod 2019 i 2024. Wrth gwrs bydd union ffigwr ar gyfer y Sir yn amodol ar gynlluniau i'r dyfodol a faint o gyfraniad llywodraeth leol ddisgwyllir fel rhan o'r rhaglen. Ond, bydd angen manteisio ar y cyfleoedd hyn i sicrhau gwelliant i'n ysgolion, ond hefyd elwa drwy'r sgil-ffaieth buddsoddiad i'r economi leol. Bydd angen sicrhau fod gan y Cyngor gapasiti, dealltwriaeth a phrofiad o gyfundrefnau ariannu'r llywodraeth er mwyn sicrhau'r buddsoddiad gorau i Wynedd i'r dyfodol.

5.6. Wrth gwrs, er fod gwireddu arbedion yn angenrhaidd o ran y sefyllfa gyllidol, a bod cyfle i ddenu buddsoddiadau cyfalaf yn un dylid fanteisio arno i'r eithaf, rhaid cofio a phwysleisio mai gweledigaeth y strategaeth yw i "*gynnig addysg o'r ansawdd uchaf posibl fydd yn rhoi'r profiadau, y sgiliau a'r hyder i blant y sir a'u galluogi i ddatblygu i fod yn ddinasyddion dwyieithog llwyddiannus a chyflawn*". Bydd y weledigaeth, a'r amcanion yn greiddiol i'r ystyriaethau wrth fynd ati gyda'r gwaith i'r dyfodol.